

Sygn. akt III AUa 18/21

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 maja 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący: Sędzia SA Anna Michalik

Sędziowie: Sędzia SA Marzena Wasilewska

Sędzia SA Marcin Graczyk (spr.)

po rozpoznaniu w dniu 25 maja 2021 r. w Warszawie na posiedzeniu niejawnym

sprawy (...)S.A. w W.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Ł.

o zwrot nienależnie wypłaconego świadczenia

na skutek apelacji (...) S.A. w W.

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie XIV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w W.

z dnia 27 października 2020 r. sygn. akt XIV U 2912/19

I. *zmienia zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Ł. z dnia 5 kwietnia 2019r. nr. (...) w ten sposób, że stwierdza, że (...)SA w W. nie jest zobowiązany do zwrotu nienależnie wypłaconych świadczeń od 1 grudnia 2018 r. do 31 grudnia 2018 r. w kwocie 2.259,78 zł i zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Ł. na rzecz (...) S.A. w W. kwotę 180 (sto osiemdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego;*

II. *zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Ł. na rzecz (...)w W. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.*

Marzena Wasilewska Anna Michalik Marcin Graczyk

Sygn. akt III AUa 18/21

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 5 kwietnia 2019 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Ł. zobowiązał (...)S. A. do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w kwocie 2.259,78 zł za okres od 1 grudnia 2018 r. do 31 grudnia 2018 r., wypłaconego na rachunek świadczeniobiorecy W. Ł..

W odwołaniu (...)S. A. z siedzibą w W. wniosła o zmianę zaskarżonej decyzji, poprzez stwierdzenie, że bank nie jest zobowiązany do zwrotu przedmiotowej kwoty oraz zasądzenie od organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Ł. wniósł o oddalenie odwołania.

Wyrokiem z dnia 27 października 2020 r. Sąd Okręgowy w Warszawie XIV Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie (...) S.A. z siedzibą w W. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Ł. z dnia 5 kwietnia 2019r. Nr (...) zobowiązującej odwołującego się bank do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w kwocie 2.259,78 zł za okres od 1 grudnia 2018 r. do 31 grudnia 2018 r., wypłaconego na rachunek świadczeniobiorcy W. Ł..

Rozpoznając sprawę Sąd Okręgowy ustalił, że Decyzją z dnia 15 stycznia 1987 r. W. Ł., ur. (...) została przyznana emerytura od dnia 1 stycznia 1987 r. Świadczenie było wielokrotnie przeliczane i waloryzowane. W dniu 21 marca 2003 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Z. przyznał W. Ł. dodatek pielęgnacyjny. W. Ł. zmarła w dniu 2 listopada 2018 r. Świadczenie emerytalne było wypłacane na indywidualny rachunek bankowy nr (...) prowadzony dla W. Ł., pierwszego dnia każdego miesiąca.

Pismem z dnia 11 grudnia 2018 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w Ł. wezwał (...) do zwrotu kwoty 2.259,78 zł przekazanej w dniu 1 grudnia 2018 r. na rachunek bankowy nr (...) prowadzony dla W. Ł., zmarłej w dniu 2 listopada 2018 r. W odpowiedzi na wezwanie pismem z dnia 25 stycznia 2019 r. (...) S.A. powołując się na treść art. 55 ust 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe poinformował, że zaistniały okoliczności uniemożliwiające realizację wniosku organu rentowego, gdyż w dniu 13 grudnia 2018 r. dokonano wypłaty kosztów pogrzebu z indywidualnego rachunku W. Ł. na rzecz J. Ł., który nie był współposiadaczem rachunku.

Sąd Okręgowy zważył, że odwołanie nie podlegało oddaleniu jako bezzasadne. Z ustaleń i rozważań Sądu Okręgowego wynika, że W. Ł. zmarła w dniu 2 listopada 2018 r. a więc w myśl art. 101 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz.53) prawo do świadczeń ustaje ze śmiercią osoby uprawnionej i nie nabyła ona prawa do wypłaty emerytury za miesiąc grudzień 2018 r., a wprost przeciwnie wraz z jej zgonem ustąpiło prawo do emerytury. Świadczenie wypłacone przez organ rentowy za miesiąc przypadający po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy ma zatem charakter świadczenia wypłaconego nienależnie.

Takim właśnie świadczeniem jest świadczenie, którego zwrotu żąda organ rentowy przekazane na rachunek bankowy wskazany do przekazywania świadczeń emerytalnych.

Zgodnie z przepisem art. 138a powołanej ustawy bank i spółdzielcza kasa oszczędnościowo - kredytowa są zobowiązane zwrócić organowi rentowemu kwoty świadczeń przekazane na rachunek w banku lub spółdzielczej kasie oszczędnościowo- kredytowej za miesiące następujące po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy. Oznacza to, że na odwołującej ciąży obowiązek zwrotu świadczenia, mającego charakter pobranego nienależnie, za miesiące przypadające po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy, a wypłaconego przez organ rentowy na rachunek bankowy wskazany do przekazywania świadczeń emerytalnych.

Ten obowiązek, wynikający ze wskazanej regulacji ma na celu umożliwienie organowi rentowemu odzyskanie świadczeń, które bez jego winy zostały wypłacone, pomimo ustania do nich prawa, a nie ma podstaw, aby uznać, że pobrała je jakakolwiek osoba, która zobowiązana byłaby do ich zwrotu w myśl zasad zapisanych w art. 138 ustawy (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2006r. II UZP 7/06).

Zgodnie z art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz.U. z 2019 r., poz. 2357) w przypadku śmierci posiadacza rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej bank jest obowiązany wypłacić z tych rachunków kwotę równą wpłatom na rachunki dokonane przez organ wypłacający świadczenie z ubezpieczenia lub zabezpieczenia społecznego albo uposażenie w stanie spoczynku, które nie przysługiwały za okres po śmierci posiadacza rachunku, wskazaną we wniosku organu wypłacającego to świadczenie lub uposażenie, skierowanym do banku wraz z podaniem numerów rachunków, na które dokonano wpłat.

Stosownie natomiast do ustępu 3 powyższego przepisu, bank jest zwolniony od wypłaty pełnej lub częściowej kwoty, o której mowa w ust. 1 pkt 2, jeżeli przed otrzymaniem wniosku organu wypłacającego świadczenie lub uposażenie

dokonał z tych rachunków wypłat innym uprawnionym osobom, które to wypłaty nie pozwalają zrealizować wniosku w całości lub części, oraz w terminie 30 dni od otrzymania wniosku poinformuje o tym ten organ, wraz ze wskazaniem osób, które pobrały wypłaty.

Istnieją zatem jedynie dwie przesłanki zwalniające od obowiązku zwrotu nienależnego świadczenia: jest to wskazanie osoby uprawnionej, na rzecz której dokonana została wypłata oraz przekazanie tej informacji organowi rentowemu w terminie 30 dni od daty otrzymania wezwania zwrotu. Ponadto przesłanki te muszą być spełnione łącznie.

Dla zakresu obowiązku zwrotu świadczenia istotne jest ustalenie pojęcia "innej osoby uprawnionej" w rozumieniu art. 55 ust. 3 Prawa bankowego, na rzecz której dokonanie wypłaty, uzasadnia zwolnienie banku z obowiązku zwrotu świadczenia w myśl tego przepisu.

W tej kwestii należy mieć na uwadze, że z chwilą śmierci posiadacza rachunku wygasają dokonane przez niego dyspozycje środkami zgromadzonymi na rachunku bankowym oraz pełnomocnictwa, z wyjątkiem dyspozycji dokonanych w trybie art. 56 Prawa bankowego.

W myśl bowiem tego przepisu, posiadacz rachunku, na warunkach w nim przewidzianych, może polecić pisemnie bankowi dokonanie - po swojej śmierci - wypłaty z rachunku wskazanym przez siebie osobom: małżonkowi, wstępnym, zstępnym lub rodzeństwu określonej kwoty pieniężnej (dyspozycja wkładem na wypadek śmierci), zgodnie natomiast z ust. 5 kwota wypłacona zgodnie z ust. 1 nie wchodzi do spadku po posiadaczu rachunku.

Przepis art. 56 ma zatem charakter wyjątku od przedstawionej wyżej zasady i wobec tego uznać należy, iż takie osoby, które zostały wskazane w dyspozycji na wypadek śmierci są osobami uprawnionymi do dokonania na ich rzecz wypłat z rachunku bankowego zmarłego posiadacza rachunku, po dacie jego śmierci.

Powyższe stanowisko poparte zostało przez Sąd Apelacyjny w Warszawie, który w wyroku z dnia 24 kwietnia 2013 r. sygn. akt III AUa 2265/12 wskazał, że wszelkie operacje polegające na wypłatach przez bank środków z rachunku bankowego po śmierci posiadacza tego rachunku, zgodnie z dyspozycjami nie spełniającymi wymogów z art. 56 Prawa bankowego, które z chwilą śmierci przestają obowiązywać, uznać należy za nieuprawnione i wobec tego bank obowiązany jest dokonać zwrotu organowi rentowemu kwot, które tytułem zleceń stałych przekazał po śmierci posiadacza rachunku (art. 55 ust. 3 Prawa bankowego w związku z art. 138a ustawy z dnia 17.12.1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Ponadto Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 17 października 2016 r., sygn. akt III AUa 746/16, Legalis nr 1576518 stwierdził, że przepis art. 138a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1383 ze zm.) należy tak rozumieć, że nakłada on na bank co do zasady obowiązek zwrotu organowi rentowemu kwot świadczeń za miesiące następujące po miesiącu, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy, przekazanych także na inny rachunek niż te wymienione w art. 55 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1876 ze zm.). Inna interpretacja art. 138a ww. ustawy uniemożliwiłaby realizację celu, jaki przyświecał ustawodawcy w momencie wprowadzenia do ustawy emerytalnej tego przepisu, a mianowicie nałożenia na bank obowiązku - ograniczonego jedynie w przypadkach określonych szczególnym przepisem prawa - zwrotu kwot bezpodstawnie przekazanych na rachunek bankowy świadczeniobiorcy za okres po jego śmierci. Kwoty te bowiem - z uwagi na ustanie prawa do świadczenia ze śmiercią uprawnionego i nieprzysługiwanie ich świadczeniobiorcy - jako takie w świetle art. 922 § 1 i 2 k.c. nie weszły do spadku po nim. Powinny zatem zostać zwrócone Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych zgodnie z dyspozycją art. 138a wyżej wymienionej ustawy emerytalnej.

(...) S.A. w W. wniósł apelację od wyroku Sądu Okręgowego, zaskarżając go w całości i zarzucając mu:

1. naruszenie prawa materialnego - art. 55 ust. 1 pkt 2 oraz ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997r. Prawo bankowe (t.j. Dz. U. 2020r., poz. 1896 z późn.zm., dalej: Prawo bankowe) poprzez jego błędną wykładnię,

2. naruszenie prawa materialnego - art. 55 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997r. Prawo bankowe (t.j. Dz. U. 2020r., poz. 1896 z późn.zm, dalej: Prawo bankowe.) poprzez jego nieuwzględnienie,

3. naruszenie prawa materialnego - art. 138a ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. 2020 poz. 53 z późn.zm. - dalej Ustawa o emeryturach i rentach z FUS), poprzez jego zastosowanie mimo braku podstawy prawnej do dokonania przez Odwołującą zwrotu świadczenia nienależnie przekazanego na rachunek zmarłego posiadacza.

Apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i stwierdzenie, iż (...) S.A. w W. nie jest zobowiązany do zwrotu Organowi rentowemu kwoty świadczenia w wysokości 2.259,78 zł oraz zasądzenie od Organu rentowego na rzecz Odwołującej kosztów zastępstwa procesowego w obu instancjach według norm przepisanych.

Apelujący Bank podkreślił, że podstawę obowiązku banku do zwrotu na rzecz organu rentowego świadczenia przekazanego nienależnie po śmierci świadczeniobiorcy stanowi zawsze art. 55 ust. 1 pkt 2 Prawa bankowego, a art. 138 a Ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest jedynie podstawą do wydania przez organ rentowy - w przypadku odmowy dobrowolnej wypłaty przez bank - decyzji obciążającej zwrotem świadczenia wpłaconego na rachunek po śmierci jego posiadacza oraz otwiera drogę postępowania egzekucyjnego w administracji (wyrok Sądu Najwyższego z 09.03.2012r., I UK 327/11). Zdaniem apelującego organ rentowy nie mógł wydać zaskarżonej przez odwołującą decyzji, gdyż (...) S.A. skutecznie zwolnił się od obowiązku zwrotu świadczenia informując organ rentowy zarówno o osobie, której wypłacił odpowiednią kwotę wynikającą z rachunków dotyczących poniesionych kosztów pogrzebu A. Ł., jak i o charakterze wypłaty oraz jej dokonaniu przed wpływem wniosku Organu rentowego o zwrot świadczenia. Bank nie dysponował już niezasadnie wypłaconą przez Organ rentowy kwoty, spełnił zatem przesłanki wskazane w art. 55 ust. 3 Prawa bankowego i skutecznie zwolnił się od obowiązku zwrotu kwoty równej wpłacie dokonanej przez ZUS.

W ocenie Apelującego obowiązek zwrotu świadczeń wynikający z art. 55 ust. 1 pkt 2 Prawa bankowego nie jest bezwzględny, a Bank może się z niego zwolnić wskazując osoby, którym w sposób zgodny z prawem wypłacone zostały środki zgromadzone na rachunku zmarłego posiadacza, po jego śmierci. W rozpoznawanej sprawie Bank wypłacił te środki realizując ustawowy obowiązek wynikający z art. 55 ust. 1 pkt 1 Prawa bankowego, a ustęp 2 powołanego przepisu nie stanowi *lex specialis* do ustępu 1. Przepisy te są równorzędne, a obowiązki banków wynikające z ustępów 1 i 2 art. 55 Prawa bankowego są w pełni równouprawnione wobec siebie i żaden z nich nie ma pierwszeństwa przed drugim. Skoro więc Bank otrzymał wniosek osoby, która poniosła koszty pogrzebu posiadacza rachunku, przed wnioskiem Organu rentowego o zwrot świadczenia, miał obowiązek dokonania wypłaty zgodnie z otrzymanym wnioskiem. Bank nie ocenia, czy wypłacane przez organy rentowe (i wszelkie inne podmioty) środki pieniężne wpływające na rachunki bankowe są należne ich posiadaczom, czy też nie. Zgodnie bowiem z art. 143 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (t.j. Dz. U. z 2020r. poz. 266 z późn. zm.), zlecenie płatnicze uznaje się za wykonane na rzecz właściwego odbiorcy, jeżeli zostało wykonane zgodnie z informacjami, o których mowa w art. 23 ust. 1 pkt 1 lub w art. 27 pkt 2 lit. b, a w przypadku wskazania w treści zlecenia płatniczego unikatowego identyfikatora - jeżeli zostało wykonane zgodnie z tym unikatowym identyfikatorem bez względu na dostarczone przez użytkownika inne informacje dodatkowe. Przy wykonaniu transakcji płatniczych z wykorzystaniem rachunku bankowego unikatowym identyfikatorem jest numer rachunku bankowego, chyba że strony uzgodnią w umowie ramowej inny unikatowy identyfikator (art. 143 ust. 3 ustawy o usługach płatniczych). W rozpatrywanej sprawie przekazana przez Organ rentowy kwota świadczenia została zaksięgowana zgodnie z dyspozycją zleceniodawcy w tym zakresie, w związku z czym Bank (działając jako profesjonalista) nie miał prawa bez dyspozycji osób uprawnionych wykonać operacji zwrotu świadczenia, czy też chociażby zablokować kwoty świadczenia czekając na ewentualny wniosek Organu rentowego.

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Okręgowy wskazał, że nie została spełniona przesłanka z art. 55 ust. 3 Prawa bankowego zwalniająca Bank z obowiązku zwrotu świadczenia Organowi rentowemu odnosząc się do pojęcia „innej osoby uprawnionej”, o którym mowa w tym przepisie. Apelujący Bank podkreślił, iż zakres podmiotowy „innych osób uprawnionych”, których wskazanie zwalnia banki (przy zrealizowaniu pozostałych przesłanek, o których mowa

w przepisie) z obowiązku zwrotu świadczeń organom wskazanym w art. 55 ust. 1 pkt 2 Prawa bankowego, nie został określony wyłącznie w art. 56 Prawa bankowego. Ani bowiem z powołanego przepisu, ani z innych przepisów prawa nie wynika, że pojęcie „innych osób uprawnionych” w rozumieniu wskazanego wyżej przepisu powinno zostać tak zawężone. Taka interpretacja, nie znajdująca oparcia w obowiązujących przepisach. Sądy przyjmowały, że - co do zasady - z chwilą śmierci posiadacza rachunku wygasają dokonane przez niego dyspozycje środkami zgromadzonymi na rachunku bankowym, z wyjątkiem dyspozycji dokonanych w trybie art. 56 Prawa bankowego. Chodziło więc o dyspozycje posiadacza rachunku, a nie o sytuacje, kiedy np. bank przekazuje środki realizując dyspozycje spadkobierców o wypłatę środków z rachunków ich zmarłych spadkodawców przed otrzymaniem wniosku organu rentowego o zwrot świadczenia (banki nie są ani zobowiązane, ani uprawnione do badania, czy świadczenie było należne, czy też może będzie podlegało zwrotowi) albo gdy wypłaca środki pełnomocnikowi, którego pełnomocnictwo - co prawda - wygasło z chwilą śmierci posiadacza rachunku, ale którego dyspozycje, zgodnie z art. 105 kodeksu cywilnego, są dla banku wiążące, albo gdy spełniając obowiązek ustawowy wypłaca środki osobom, które przedłożyły dokumenty potwierdzające poniesienie przez nie kosztów pogrzebu posiadacza rachunku. Wskazywanie więc na art. 56 ust. 1 Prawa bankowego jako jedyny przepis określający osoby uprawnione w rozumieniu art. 55 ust. 3 Prawa bankowego jest - zdaniem Odwoływającej - błędne, gdyż dotyczy zupełnie innej materii, a mianowicie sytuacji, w której posiadacz rachunku przekazuje bankowi swoją wolę, co do wypłaty zgromadzonych tam środków po jego śmierci. Dyspozycja posiadacza nie może mieć jednak wpływu na obowiązek realizacji przez banki, po śmierci posiadacza rachunku, wypłat na innych podstawach prawnych. Jedną z takich podstaw jest właśnie art. 55 ust. 1 pkt 1 Prawa bankowego, zgodnie z którym w przypadku śmierci posiadacza rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej bank jest obowiązany wypłacić z tych rachunków kwotę wydatkowaną na koszty pogrzebu posiadacza rachunku osobie, która przedstawiła rachunki stwierdzające wysokość poniesionych przez nią kosztów - w wysokości nieprzekraczającej kosztów urządzenia pogrzebu zgodnie ze zwyczajami przyjętymi w danym środowisku (i z pewnością nie muszą to być osoby wymienione w art. 56 ust. 1 Prawa bankowego). Inną podstawą będzie realizacja przez bank dyspozycji komornika sądowego w związku z dokonaniem zajęcia rachunku bankowego, a jeszcze inną - art. 59a ust. 1 ppkt 1 i ust. 4 powołanej ustawy, zgodnie z którymi umowa rachunku bankowego, którego posiadaczem jest osoba fizyczna, niezawarta w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej, ulega rozwiązaniu z dniem śmierci posiadacza rachunku, przy czym uważa się ją za wiążącą do chwili wypłaty przez bank środków pieniężnych osobie posiadającej do nich tytuł prawny, chyba że stan środków pieniężnych na tym rachunku nie przekracza kwoty minimalnej określonej w umowie. Jeżeli więc, przed wnioskiem organu o zwrot kwoty świadczenia, złożonym na podstawie art. 55 ust. 1 pkt 2 Prawa bankowego, wniosek o wypłatę środków z rachunku zmarłego posiadacza złożą inni uprawnieni, banki zobowiązane są do wypłaty na ich rzecz środków zgromadzonych na rachunku zmarłego posiadacza. Inaczej wyglądałaby sytuacja, w kontekście obowiązków banków do zwrotów kwot wpłaconych na rachunki bankowe posiadaczy po ich śmierci, gdyby przepisy prawa zobowiązywały banki do zwrotu nienależnie wypłaconych świadczeń, które wpłynęły na rachunek bankowy świadczeniobiorcy po jego śmierci, bez wniosku organów. Skoro jednak obowiązek banku aktualizuje się dopiero po wpływie odpowiedniego wniosku, nie można autorytatywnie ustalać kolejności stosowania przepisów prawa, skoro takiej gradacji same nie zawierają. W przypadku obowiązków wynikających z art. 55 ust. 1 pkt 1 i pkt 2 Prawa bankowego - „skoro Prawo bankowe nie wskazuje kolejności, w jakiej mają być spełnione przedmiotowe świadczenia, należy uznać, iż każde z tych świadczeń ma równe prawo” (tok: Arkadiusz Kowulski w Komentarzu do art. 55 Prawo bankowego, Lexis Nexis, 2013). Powyższe dotyczy sytuacji, gdy nastąpi kumulacja wniosków uprawnionych podmiotów, ale jeżeli jeden wniosek zostanie zrealizowany przed wpływem drugiego i na rachunku nie ma już innych środków, bank nie pozostaje zobowiązany wobec innych uprawnionych podmiotów, które nie złożyły albo zbyt późno złożyły odpowiedni wniosek.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 06.05.2009r. II UZP 2/09, ryzykiem banków objęta jest dokonana po śmierci posiadacza rachunku bankowego wypłata z tego rachunku obejmująca świadczenie emerytalne przekazane za okres po śmierci uprawnionego, osobie posługującej się kartą płatniczą i kodem identyfikacyjnym (banki nie są w takich sytuacjach w stanie wskazać osób, którym dokonały wypłat). Jednakże w przypadkach, gdy banki dokonają wypłat

wykonując obowiązki wynikające z norm prawa powszechnie obowiązującego i - po otrzymaniu wniosku organu o zwrot świadczenia - spełniają obie przesłanki egzoneracyjne, o których stanowi art. 55 ust. 3 Prawa bankowego, tj.:

1) przed otrzymaniem wniosku organu dokonają z rachunku zmarłego posiadacza wypłat innym uprawnionym osobom, które to wypłaty nie pozwalają zrealizować wniosku w całości lub w części,

2) w terminie 30 dni od otrzymania wniosku poinformują o tym organ, wraz ze wskazaniem osób, które pobrały wypłaty, zwalniają się z obowiązku zwrotu pełnej lub częściowej kwoty, o której mowa w art. 55 ust. 1 pkt 2 Prawa bankowego. Tym samym - zdaniem Odwołującego - nieuzasadnione i nie znajdujące oparcia w przepisach prawa zawężenie grupy „innych osób uprawnionych”, o których stanowi art. 55 ust. 3 Prawa bankowego wyłącznie do podmiotów wskazanych w art. 56 ust. 1 tej ustawy, stanowi rażące naruszenie art. 55 ust. 3 Prawa bankowego.

W regulacji art. 138 a Ustawy o emeryturach i rentach z FUS istotne jest umożliwienie Organowi rentowemu odzyskanie świadczeń, które bez jego winy zostały wypłacone pomimo ustania do nich prawa, a nie ma podstaw by uznać, że pobrała je jakakolwiek osoba, która zobowiązana byłaby do ich zwrotu w myśl zasad zapisanych w art. 138 powołanej ustawy. Dlatego, jeżeli tego rodzaju świadczenia wypłacono osobie trzeciej, to zastosowanie ma art. 138 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje. Apelacja jest zasadna i skutkuje zmianą zaskarżonego wyroku.

Ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji Sąd Apelacyjny w pełni podziela i przyjmuje za własne. Sprawia to, że nie zachodzi potrzeba powtarzania szczegółowych ustaleń faktycznych (art. 387 § 2¹ pkt 1 k.p.c.). Spór nie dotyczył zresztą faktów, a jedynie koncentrował się na odmiennej interpretacji przepisów prawa materialnego, to jest przepisów art. 55 ust. 1 pkt 2 i art. 55 ust 3 w zw. z art 56 Prawa Bankowego.

Nie ulega wątpliwości, że wraz ze śmiercią W. Ł. ustało jej prawo do emerytury. Kwota przekazana na rachunek bankowy ubezpieczonej tytułem świadczenia za miesiąc przypadający po dacie jej śmierci stanowiła kwotę nienależnego świadczenia. Otóż bowiem, zgodnie z normą art. 101 pkt 2 cyt. ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 887 z późn. zm. - dalej jako ustawa emerytalna), śmierć osoby uprawnionej do emerytury powoduje ustanie prawa do świadczeń.

Ustawa z 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe przewiduje sytuacje, w których po śmierci posiadacza rachunku dochodzi do wypłat z jego konta. Zgodnie z art. 55 ust. 1 ustawy w przypadku śmierci posiadacza rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej bank jest obowiązany wypłacić z tych rachunków:

1) kwotę wydatkowaną na koszty pogrzebu posiadacza rachunku osobie, która przedstawiła rachunki stwierdzające wysokość poniesionych przez nią kosztów - w wysokości nieprzekraczającej kosztów urzędzenia pogrzebu zgodnie ze zwyczajami przyjętymi w danym środowisku;

2) kwotę równą wpłatom na rachunki dokonanych przez organ wypłacający świadczenie z ubezpieczenia lub zabezpieczenia społecznego albo uposażenie w stanie spoczynku, które nie przysługiwały za okres po śmierci posiadacza rachunku, wskazaną we wniosku organu wypłacającego to świadczenie lub uposażenie, skierowanym do banku wraz z podaniem numerów rachunków, na które dokonano wpłat.

Wypłaty wskazane powyżej obejmują koszty pogrzebu i zwrot nienależnie wypłaconych świadczeń emerytalnych. Obie kategorie wymienione zostały równorzędnie, więc należy przyjąć, że zwrot nienależnie wypłaconych świadczeń nie korzysta z ustawowego pierwszeństwa.

Kwestię tego, które z opisanych zobowiązań Bank powinien wykonać jako pierwsze reguluje przepis art. 55 ust 3 ustawy, zgodnie z którym Bank jest zwolniony od wypłaty pełnej lub częściowej kwoty, o której mowa w ust. 1 pkt

2, jeżeli przed otrzymaniem wniosku organu wypłacającego świadczenie lub uposażenie dokonał z tych rachunków wypłat innym uprawnionym osobom, które to wypłaty nie pozwalają zrealizować wniosku w całości lub części, oraz w terminie 30 dni od otrzymania wniosku poinformuje o tym ten organ, wraz ze wskazaniem osób, które pobrały wypłaty.

A więc, jeżeli do Banku wpłynął wniosek osoby, która przedstawiła rachunki stwierdzające wysokość poniesionych przez nią kosztów pochówku zmarłego posiadacza rachunku, Bank jest zobowiązany dokonać takiej wypłaty. Jeżeli organ rentowy nie złożył wcześniej wniosku o zwrot nienależnie wypłaconego świadczenia, Bank ma obowiązek dokonać takiej wypłaty. Podkreślić należy, że z chwilą złożenia wniosku o wypłatę środków na pokrycie kosztów pogrzebu Bank dysponuje informacją o zgonie posiadacza rachunku. Ustawodawca nie wskazał a w wyżej przytoczonych przepisach, że w pierwszej kolejności Bank powinien zwrócić organowi rentowemu nienależnie wypłacone świadczenie albo, że wypłata środków na pokrycie kosztów pogrzebu nie może uniemożliwić zwrotu nienależnie wypłaconego świadczenia emerytalnego do organu rentowego.

Ustawodawca podkreśla, że jeżeli doszło do wypłat w oparciu o treść art. 55 ust. 1 pkt 1 ustawy to, bank jest zwolniony z obowiązku wypłaty w całości lub w części, informując o tym w terminie 30 dni organ wypłacający świadczenie i wskazując osoby, które pobrały świadczenie. Zatem powołany przepis ustanawia dwie przesłanki zwolnienia się banku od obowiązku zwrotu pełnej lub częściowej kwoty określonej w art. 55 ust. 1 pkt 2, które muszą być spełnione łącznie. Przesłankami tymi są, po pierwsze - przed otrzymaniem wniosku organu rentowego dokonanie przez bank wypłat z rachunków które to wypłaty nie pozwalają zrealizować wniosku w całości lub części i po drugie - w terminie 30 dni od otrzymania wniosku poinformowanie o tym tego organu, wraz ze wskazaniem osób, które pobrały wypłaty.

W rozpoznawanej sprawie do Banku wpłynął wniosek J. Ł. o wypłatę środków na pokrycie kosztów pogrzebu W. i 13 grudnia 2018 r. wypłata została zrealizowana. W dniu 12 grudnia 2018 r. organ rentowy wysłał do odwołującego się Banku wniosek o zwrot nienależnie wypłaconej emerytury W. Ł.. Wniosek organu rentowego wpłynął więc do Banku już po dokonaniu wypłaty na rzecz J. Ł.. Ponieważ we wniosku organy nie wskazał za jaki okres domaga się zwrotu świadczenia, Bank pismem z dnia 21 grudnia 2018 r. zwrócił się do ZUS z wnioskiem o uzupełnienie tej informacji. 9 stycznia 2019 r. organ rentowy przesłał do Banku uzupełniony o niezbędne informacje wniosek. W dniu 25 stycznia 2019 r. do organu rentowego wpłynęła informacja z (...) SA, w której wskazano, że środki z nienależnego świadczenia wypłacono na rzecz J. Ł. jeszcze przed wpływem wniosku ZUS.

W ocenie Sądu Apelacyjnego zastosowanie więc powinien znaleźć przepis art. 55 ust. 3 ustawy. Bank jest zwolniony od wypłaty pełnej lub częściowej kwoty, o której mowa w ust. 1 pkt 2, jeżeli przed otrzymaniem wniosku organu wypłacającego świadczenie lub uposażenie dokonał z tych rachunków wypłat innym uprawnionym osobom, które to wypłaty nie pozwalają zrealizować wniosku w całości lub części, oraz w terminie 30 dni od otrzymania wniosku poinformuje o tym ten organ, wraz ze wskazaniem osób, które pobrały wypłaty. Sytuacja taka zaistniała w rozpoznawanej sprawie.

Sąd Okręgowy uznał, że przez „inne uprawnione osoby” wskazane w cytowanym przepisie można rozumieć wyłącznie osoby wymienione w art. 56 Prawa bankowego. Posiadacz rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej może polecić pisemnie bankowi dokonanie - po swojej śmierci - wypłaty z rachunku wskazanym przez siebie osobom: małżonkowi, wstępnym, zstępnym lub rodzeństwu określonej kwoty pieniężnej (dyspozycja wkładem na wypadek śmierci). (art. 56 ust. 1 Prawa Bankowego). Rację ma Sąd pierwszej instancji, że z chwilą śmierci posiadacza rachunku bankowego wygasają jego wszelkie dyspozycje, z wyjątkiem tych poczynionych na wypadek śmierci. Nie oznacza to jednak zdaniem Sądu Apelacyjnego, że z rachunku nie mogą być wykonywane inne wypłaty. Przykładem takiej wypłaty jest choćby ta wymieniona w art. 55 ust. 1 pkt 1 ustawy. Nie zawsze osoba pokrywająca koszty pogrzebu będzie osobą objętą dyspozycją na wypadek śmierci. W treści art. 55 nie wskazano, że dokonania wypłaty zwrotu kosztów pogrzebu dokonać można jedynie na rzecz osoby wymienionej w przepisie art. 56 ust. 1 ustawy. Rację ma też apelujący wskazując w uzasadnieniu apelacji inne podmioty, na rzecz których bank dokonuje wypłat po śmierci posiadacza rachunku bankowego, choć nie są one wymienione w art 56 ust. 1 ustawy.

Sądowi Apelacyjnemu znane są orzeczenia sądów powszechnych i Sądu Najwyższego interpretujące przepis art. 56 ust. 1 ustawy Prawo bankowe i podkreślające, że tylko wymienione w nim osoby można uznać za „inne uprawnione osoby” w rozumieniu art. 55 ust. 3 ustawy. Jednak interpretacja w nich zaprezentowana, koncentruje się na wygaśnięciu wszelkich innych dyspozycji poczynionych przez posiadacza rachunku przed jego śmiercią. Oczywistym jest dla Sądu Apelacyjnego, że taką dyspozycją zazwyczaj nie jest polecenie wypłacenia zwrotu kosztów pochówku posiadacza rachunku. Przy przyjęciu poglądu wyrażonego przez Sąd Okręgowy, że tylko osoby wymienione w art. 56 mogą uzyskać wypłatę środków z rachunku na pokrycie kosztów pogrzebu, prowadziło to do tego, że taka dyspozycja wygasłaby z chwilą śmierci posiadacza rachunku, gdyby koszty pogrzebu miała pokryć osoba inna niż małżonek, wstępni, zstępni lub rodzeństwo.

Mając powyższe rozważania na względzie Sąd Apelacyjny doszedł do przekonania, że zarzut naruszenia przepisów prawa, materialnego to jest art. 55 ust. 1 i 3 Prawa Bankowego był zasadny. Odnośnie zarzutu naruszenia przepisu art. 138 a ustawy o emeryturach i rentach z FUS, należy go również uznać za zasadny. Przepis ten jest zsynchronizowany z przepisem art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy Prawo bankowe. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z 9.03.2012 r., I UK 327/11 (LEX nr 1212048) art. 138a u.e.r.f.u.s. stanowi jedynie podstawę do wydania przez organ rentowy – w przypadku odmowy dobrowolnej wypłaty przez bank – decyzji obciążającej zwrotem świadczenia wpłaconego na rachunek bankowy po śmierci jego posiadacza oraz otwiera drogę postępowania egzekucyjnego w administracji, natomiast podstawę obowiązku banku stanowi art. 55 ust. 1 pkt 2 ustawy z 1997 r. – Prawo bankowe. Skoro więc zaistniały przesłanki do uznania, że Bank mógł dokonać wypłaty na rzecz J. Ł. i spełniły się okoliczności wskazane w art. 55 ust. 3 prawa bankowego, to nie było możliwe zastosowanie przepisu art. 138a ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Mając powyższe na względzie Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok. W oparciu o treść art. 98 § 1 k.p.c. Zapadło rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zarówno przed sądem pierwszej instancji i w postępowaniu apelacyjnym. Ponieważ organ rentowy przegrał postępowanie jest zobowiązany zwrócić odwołującemu się Bankowi koszty zastępstwa procesowego. Wysokość tych kosztów została określona w oparciu o treść § 9 ust. 2 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 265).

Sędziowie: Przewodnicząca:

Marzena Wasilewska Anna Michalik

Marcin Graczyk